

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора, завідувачки кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
БІДИ ОЛЕНИ АНАТОЛІЇВНИ про дисертаційне дослідження
Рузяк Тетяни Іванівни на тему:
«Формування професійної культури учнів закладів професійно-
технічної освіти сфери обслуговування»,
що представлено на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями),
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка**

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Актуальність рецензованої праці викликана модернізаційними змінами, в умовах яких нині функціонує сфера обслуговування. Наразі перед цією сферою постали завдання удосконалення форм та методів формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування; надання кваліфікованих, різноаспектних послуг користувачам та власникам сфери обслуговування. Вочевидь, указане вимагає оновлення дидактичних, методичних і організаційних засад освітнього процесу, що забезпечує формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування, сприяючи розвитку і саморозвитку учнів; осучасненню у відповідності до викликів часу змісту освіти, методик і засобів навчання фахівців сфери обслуговування. Саме тому до пріоритетів закладів професійно-технічної освіти, які забезпечують підготовку означених фахівців, належить цільова орієнтація на сформованість результатів навчання у компетентністному вимірі та достовірне визначення їх якості.

Підготовка фахівця сфери обслуговування потребує перегляду та уточнень, корегування та змістово-поведінкових змін у зв'язку з війною в Україні, переміщенням населення, підвищеною емоційною і психологічною нестійкістю населення, що безперечно впливає і на формування його професійної діяльності, в основу якої покладено культурологічний компонент, як визначальний. Цього можна досягнути шляхом урахування позитивних надбань сучасного зарубіжного досвіду та конструктивних тенденцій вітчизняної методики навчання, зокрема щодо реалізації міжпредметних зв'язків у підготовці майбутніх фахівців сфери обслуговування з метою оптимізації та якості освіти. Саме вирішенню такої назрілої проблеми присвячена дисертація Рузяк Тетяни Іванівни.

У цьому контексті особливої ваги набуває осмислення векторів обґрунтування теоретичних основ та експериментальна перевірка моделі формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування закладів професійно-технічної освіти й визначення педагогічних умов її реалізації. Констатуємо, що виправданим є звернення Тетяни Іванівни саме до такої проблеми.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукового напрямку кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Теоретико-методичні засади професійного розвитку особистості». Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи «Теоретико-методичні засади особистісного і професійного розвитку сучасного фахівця в умовах інтеграції у міжнародний освітній простір» (номер державної реєстрації 0121U113179).

Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» (протокол № 9/18 від 08.10.2018).

Стверджуємо, що дисертаційна робота Рузяк Тетяни Іванівни на тему: «Формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування» є вчасної і актуальною, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики, соціальному замовленню суспільства.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Оцінюючи найбільш вагомі наукові результати дисертаційного дослідження, виокремлюємо ті, що мають теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Дисертанткою обґрунтовано теоретичні засади формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування; на основі обґрунтованих методологічних підходів (гуманістичний, діяльнісний, особистісно орієнтований, аксіологічний, компетентнісний, культурологічний, інтегративний) та дидактичних принципів побудовано відповідну модель; визначено базові компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування; обґрунтовано педагогічні умови реалізації моделі на практиці, виконано аналіз результатів експериментального дослідження; реалізовано констатувальний, та формувальний етапи експерименту та здійснено аналіз отриманих даних.

Нові факти, одержані здобувачкою. Вважаємо, що дисертаційне дослідження Рузяк Тетяни Іванівни є комплексним, у якому виявлено особливості формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування. Зокрема: вперше: розроблено модель формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування

зкладів професійно-технічної освіти та визначено педагогічні умови її реалізації (використання гуманітарних дисциплін, зокрема зарубіжної літератури як засобу формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування, що ґрунтуються на запитах і вимогах сучасного ринку праці сфери обслуговування; розвитку інтегральної, загальних, фахових компетентностей та компетентностей спеціалізації майбутніх працівників сфери обслуговування засобами гуманітарних дисциплін; оновлення методів, форм та засобів навчання майбутніх фахівців сфери обслуговування); обґрунтовано формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування як педагогічну проблему, що сформувалася під впливом оновлення освітнього простору; визначено основні цілі формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування на основі методологічних підходів (особистісно орієнтованого, аксіологічного, компетентнісного, культурологічного, гуманістичного, інтегративного та діяльнісного); розкрито структуру професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування, на основі компонентів: організаційно-цільового, мотиваційно-ціннісного, професійно-культурологічного та визначено рівні (низький, середній, високий) сформованих компонентів професійної культури.

Позитивно оцінюємо те, що авторкою уточнено зміст понять «професійна культура», «професійна культура особистості», «фахівець сфери обслуговування», «професійна культура фахівця сфери обслуговування» та набули подальшого розвитку положення про організацію професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування з урахуванням вимог роботодавців; теоретичні засади формування професійної культури у закладах професійно-технічної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації та публікацій Рузак Тетяни Іванівни дає підстави для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів.

Зокрема, науковець використала значну кількість навчально-методичної психолого-педагогічної літератури (262 найменування, з них 15 – іноземними мовами), а також системно підійшла до виокремлення суперечностей (між соціальними вимогами до професійної культури робітника і реальним її рівнем у випускників закладів професійно-технічної освіти; обґрунтованою потребою передачі майбутнім фахівцям сфери обслуговування емоційно-ціннісних складових та недостатньою мотивацією учнів закладів професійно-технічної освіти до сприйняття професійної культури через перевантаження учнів принципами споживацтва порівняно з творчими установками відносно життя і культури; інтегративним характером професійної культури та

фрагментарністю її формування в освітньому процесі закладів професійно-технічної освіти; вимогами і потребами ринку праці щодо формування професійної культури фахівців сфери обслуговування та недостатньою готовністю педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти до формування професійної культури; реальним станом та потребами навчального, методичного та науково-методичного забезпечення), які були у ході дослідження усунуті.

Беручи до уваги окреслені суперечності стосовно досліджуваної проблематики, дисертантка, на наш погляд, правильно визначила об'єкт, предмет, мету та гіпотезу дослідження. Зокрема авторській гіпотезі, як вагомому структурному елементу дослідження, притаманні інструментальність, належна прогностичність. Усе це створило необхідні умови для оптимального вибору стратегії наукового пошуку та його ефективної реалізації.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації забезпечені комплексним аналізом значної кількості джерел; використанням відповідних методологічних підходів до дослідження та комплексу взаємопов'язаних методів з метою розв'язання визначених завдань та досягнення мети дослідження; ефективним впровадженням матеріалів та результатів дослідження у роботу закладів системи освіти України.

Дисертацію написано на належному науковому рівні. Дисертантка володіє теорією проблеми і методами її дослідження.

Позитивне враження справляє оформлення роботи, розміщені в ній 8 рисунків і 13 таблиць на 18 сторінках, та 12 додатків.

Зміст виписаних анотацій повністю відображає зміст дисертаційної роботи та висвітлює її суттєві аспекти, основні положення.

Рівень апробації результатів дослідження є також достатнім і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня (9 праць апробаційного характеру).

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено модель формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування закладів професійно-технічної освіти, методичні рекомендації щодо використання гуманітарних дисциплін, зокрема зарубіжної літератури, у формуванні професійної культури, факультативний спецкурс «Формування професійної культури фахівця сфери обслуговування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін».

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Львівського фахового коледжу харчової і переробної промисловості Національного

університету харчових технологій (довідка № 201/22 від 28.03.2022), Криворізького професійного гірничо-технологічного ліцею (довідка № 189 від 29.03.2022), Стебницького професійного ліцею (довідка № 178 від 14.12.2021), Самбірського фахового коледжу економіки та інформаційних технологій (довідка № 156 від 22.12.2021).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Отримані результати та матеріали (модель формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування закладів професійно-технічної освіти, рекомендації щодо використання гуманітарних дисциплін, зокрема зарубіжної літератури, у формуванні професійної культури) можуть використовуватися у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування. Розроблений факультативний спецкурс «Формування професійної культури фахівця сфери обслуговування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін» може застосовуватись викладачами дисципліни «Зарубіжна література» у закладах професійно-технічної освіти з метою формування та розвитку педагогічної компетентності викладачів, що беруть участь у підготовці фахівців сфери обслуговування у закладах професійно-технічної освіти сфери обслуговування. Результати, матеріали, положення та висновки дослідження, а також комплекс методичного забезпечення для формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування, підготовлені методичні рекомендації для викладачів можуть бути використані у процесі укладання навчальних програм і посібників із метою вдосконалення навчального процесу, проведенні науково-педагогічних досліджень, під час написання курсових і дипломних робіт, а також у процесі розробки матеріалів для підвищення кваліфікації викладачів і фахівців.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Відзначимо, що ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечуються логічною структурою дисертаційного дослідження.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (262 найменування, з них 15 – іноземними мовами), 12-ти додатків. Загальний обсяг дисертації складає 311 сторінок, з них 215 сторінок основного тексту, який містить 8 рисунків і 13 таблиць на 18 сторінках.

Так, у вступі обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, апробацію і

впровадження результатів дослідження; зазначено особистий внесок здобувача; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі – «Теоретичні основи формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти» – проаналізовано стан теорії та практики формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування як педагогічну проблему; визначено основні цілі формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у закладах професійно-технічної освіти.

У другому розділі – «Педагогічні умови формування та обґрунтування моделі формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування» – на основі обґрунтованих 7 методологічних підходів (гуманістичний; діяльнісний; особистісно-орієнтований; аксіологічний; компетентнісний; культурологічний; інтегративний) та дидактичних принципів побудовано відповідну модель, визначено базові компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування; обґрунтовано педагогічні умови реалізації моделі на практиці.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності моделі формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування та педагогічних умов її реалізації» – представлено планування, організацію та методику проведення експерименту з метою формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у закладах професійно-технічної освіти; виконано аналіз результатів експериментального дослідження; реалізовано констатувальний, та формувальний етапи експерименту та здійснено аналіз отриманих даних; виконано статистичну перевірку достовірності результатів експериментального дослідження.

Результати формувального етапу експерименту показали більш істотні зміни, що відбулися в експериментальних групах, де було зреалізовано авторський підхід, що базувався на впровадженні педагогічних умов та авторській моделі. Педагогічну результативність і достовірність експериментального дослідження підтверджено методами математичної статистики. Визначено перспективні напрями подальших педагогічних досліджень.

Загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувачки. Практичне значення має представлена у додатках наукова інформація, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного

дисертанткою. Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію Руз'як Тетяни Іванівни, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження і побажання.

1. Підготовлене й упроваджене в освітню практику закладів професійно-технічної освіти навчально-методичне забезпечення для підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування варто було б подати з використанням «змішаних форм навчання» та технологій дистанційного навчання, що є надто актуальним в умовах пандемії, спричиненої COVID-19 та воєнного стану і є необхідним в Україні.

2. Для якісного оновлення та осучаснення у відповідності до викликів часу змісту освіти, методик і засобів навчання фахівців сфери обслуговування не вистачає конструктивних тенденцій вітчизняної методики навчання. Вартує урахування позитивних надбань сучасного зарубіжного досвіду. Тому, на нашу думку, цінним і доречним було б представлення параграфу з характеристикою зарубіжного досвіду формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування та виокремлення можливих шляхів його імплементації в освітній процес українських закладів.

3. У наш час велике значення має популярна індустрія реклами, телебачення, комп'ютерних технологій. На що варто було б більше уваги зосередити у дисертації.

4. У контексті підготовки фахівця сфери обслуговування важливу роль займає вміння уникати конфліктів та правильно знаходити шляхи виходу з них. Тому вартує методичних рекомендацій саме у цьому розрізі проблеми.

Висловлені зауваження мають суто рекомендаційний характер, ніяк не знижують наукової цінності дисертації й є приводом для наукової дискусії. У цілому рецензована робота вирізняється оригінальністю, глибиною теоретичного аналізу і новизною методичних пропозицій.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 17-ти працях (з них 14 одноосібні): 7 статей у фахових виданнях України, 1 стаття – у періодичному фаховому виданні іншої держави; 9 праць апробаційного характеру. Загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Висновок

Результати аналізу дисертації, опублікованих праць дають підстави для висновку про те, що дослідження Рузяк Тетяни Іванівни на тему: «Формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування», є завершеним, слугує вагомим внеском у розвиток актуального напрямку вітчизняної педагогічної науки і практики.

З огляду на актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення висновуємо, що дисертація «Формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування», відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Рузяк Тетяна Іванівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта, педагогіка та спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

О. А. Біда

Підпис О.А. Біди завіряю.

Зав. відділом кадрів

Закарпатського угорського інституту

ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік